

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ การดำเนินงานการบริโภคสำหรับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล
 - 1.1 ความหมายการบริโภคศึกษา
 - 1.2 เป้าหมายของการบริโภคศึกษา
 - 1.3 สารการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล
 - 1.4 การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล
 - 1.5 การประเมินผลการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล
2. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานสถานศึกษาระดับอนุบาล
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของการดำเนินงานสถานศึกษา
 - 2.2 แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาของสำนักวิชาการและมาตรฐาน การศึกษา
 - 2.3 องค์ประกอบการดำเนินงานการจัดโปรแกรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

สถานการณ์การบริโภคนิยมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม การประชาสัมพันธ์สร้างกระแสและกระตุ้นให้เกิดความต้องการบริโภคอย่างขาดสติ เกินความจำเป็นประกอบกับสภาพสังคมที่เร่งรีบ ครอบครัวยุคใหม่มีความสมดุลระหว่างการประกอบอาชีพกับการดูแลตนและสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ในวัยอนุบาล ซึ่งเป็นวัยที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด เนื่องด้วยเด็กวัยอนุบาลเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ แต่ยังขาดความสามารถในการกลั่นกรองสิ่งที่เรียนรู้ การบริโภคศึกษาจึงควรจัดตั้งแต่วัยอนุบาลเพื่อปลูกฝังและหล่อหลอมการเป็นผู้บริโภคที่ชาญฉลาด ในที่นี้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กอนุบาล ได้แก่ ความหมาย เป้าหมาย สารการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ และการประเมินผลที่เกี่ยวกับการบริโภคศึกษา ดังนี้

1.1 ความหมายของการบริโภคศึกษา

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของคำว่า การบริโภคศึกษา ดังนี้

Bannister และ Monsma (1982 อ้างถึงใน จรรยาภรณ์ พานิชเจริญนาม, 2542) กล่าวถึงการบริโภคศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการบริหารจัดการทรัพยากรของผู้บริโภคและเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค

Tuiter (1999) กล่าวว่า การบริโภคศึกษา หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยให้ความรู้ ทักษะในการบริหารจัดการรายได้ ทรัพยากร และทรัพย์สินของผู้บริโภค และการดำเนินชีวิตภายใต้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค

จรรยาภรณ์ พานิชเจริญนาม (2542) ให้ความหมายของคำว่า Consumer Education ว่า หมายถึง การศึกษาสำหรับผู้บริโภค เป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่งเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าทำอะไรจึงจะเป็นผู้บริโภคที่ฉลาด สามารถรู้ว่า สิ่งใดควรซื้อ สิ่งใดไม่ควรซื้อ อาจกล่าวได้ว่า "บุคคลไม่ควรซื้อสิ่งที่ต้องการ แต่ควรซื้อสิ่งที่มีความจำเป็น"

อมรวิทย์ นาครทรรพ และคณะ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า บริโภคศึกษา หมายถึง วิชาพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของเด็ก โดยเน้นให้เด็กรู้จักประมวลข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่เด็กต้องเผชิญในฐานะผู้บริโภค สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ ประเมิน และใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกสินค้าและบริการได้อย่างเหมาะสม

สหพันธ์คุ้มครองผู้บริโภค [Consumer International] (2007) ให้ความหมายการบริโภคศึกษา ไว้ว่า เป็นการจัดกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนได้ฝึกการเป็นผู้บริโภค โดยนักเรียนควรสามารถพิจารณา และกลั่นกรองข้อมูลที่ได้รับเพื่อประกอบการตัดสินใจบริโภค อีกทั้งสามารถรู้เท่าทันโฆษณาและการตลาด

กล่าวโดยสรุป การบริโภคศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ การจัดกิจกรรม และการจัดสภาพแวดล้อม ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ ฝึกฝนทักษะ และสร้างเสริม พฤติกรรมการบริโภคที่ดี กล่าวคือ สามารถแยกแยะระหว่างความจำเป็นและความต้องการบริโภค สามารถ รู้เท่าทันโฆษณา สื่อและการประชาสัมพันธ์สินค้า บริการต่างๆ ตามคุณค่า ประโยชน์ เพื่อสร้างให้เด็กเป็นผู้บริโภคที่ดี และคำนึงถึงการบริโภคของตนที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคม

1.2 เป้าหมายของการบริโภคศึกษา

นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ระบุถึงเป้าหมายของการบริโภคศึกษาไว้ ดังนี้
ประธานคณะกรรมการรักษาสวัสดิประโยชน์ผู้บริโภคกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. [The President's Committee on Consumer Interests Washington, D.C.] (1970) ระบุว่า การบริโภคศึกษามีเป้าหมายเพื่อ ช่วยให้เด็กปรับเปลี่ยนค่านิยม พัฒนาระบบการตัดสินใจ การเลือก การใช้สอยที่คุ้มค่าเงิน เข้าใจสิทธิและความรับผิดชอบในฐานะผู้บริโภคที่มีต่อสังคม อมรวิรัช นาคทรพ และคณะ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า เป้าหมายการเรียนรู้เรื่อง บริโภคศึกษาที่นานาชาติประเทศเน้นคือ การส่งเสริมให้เด็ก “รู้กิน รู้ใช้ รู้คุณค่า” หรือ “รู้ทันการบริโภค” (consumer literacy) ทั้งในแง่การส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจว่าตนเองมิใช่เป็นเพียง ผู้บริโภคเท่านั้น แต่ควรเป็นผู้บริโภคที่ดี ทั้งด้านการกินเพื่อสุขภาพ และการบริโภคข่าวสารข้อมูล ที่เป็นประโยชน์โดยใช้ปัญญา สามารถสรุปจุดมุ่งหมายของวิชาบริโภคศึกษาได้ 2 ประเด็น ดังนี้

- 1) เพื่อสร้างเสริมทักษะการเป็นผู้บริโภคที่เข้าถึงและใช้ข้อมูล ในการตัดสินใจเลือกบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ
- 2) เพื่อพัฒนาเด็กให้เป็นผู้บริโภคที่มีความมั่นใจและมีดุลยพินิจที่ดี และมีอิสระ ในการตัดสินใจ

Karlsen และ Nodenes (2002) ระบุเป้าหมายของการบริโภคศึกษา ที่สอดคล้องกับวัย วุฒิภาวะ และเป้าหมายอื่นในหลักสูตร 6 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล อดออม
- 2) เพื่อให้สามารถใช้สิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะผู้บริโภค
- 3) เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันสื่อ โฆษณาเชิญชวนที่กำลังเผชิญอยู่
- 4) เพื่อให้สามารถประเมินผลที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม จากการผลิตสินค้า และการบริโภคของตน
- 5) เพื่อให้สามารถเลือกบริโภคและประกอบอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและช่วยงานบ้านได้อย่างเหมาะสม

6) เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และประเมินได้ว่า ผลิตภัณฑ์ใดปลอดภัยและมีคุณภาพแตกต่างกันอย่างไร

Martin และคณะ (2007) ระบุเป้าหมายของการบริโภคศึกษาไว้ดังนี้

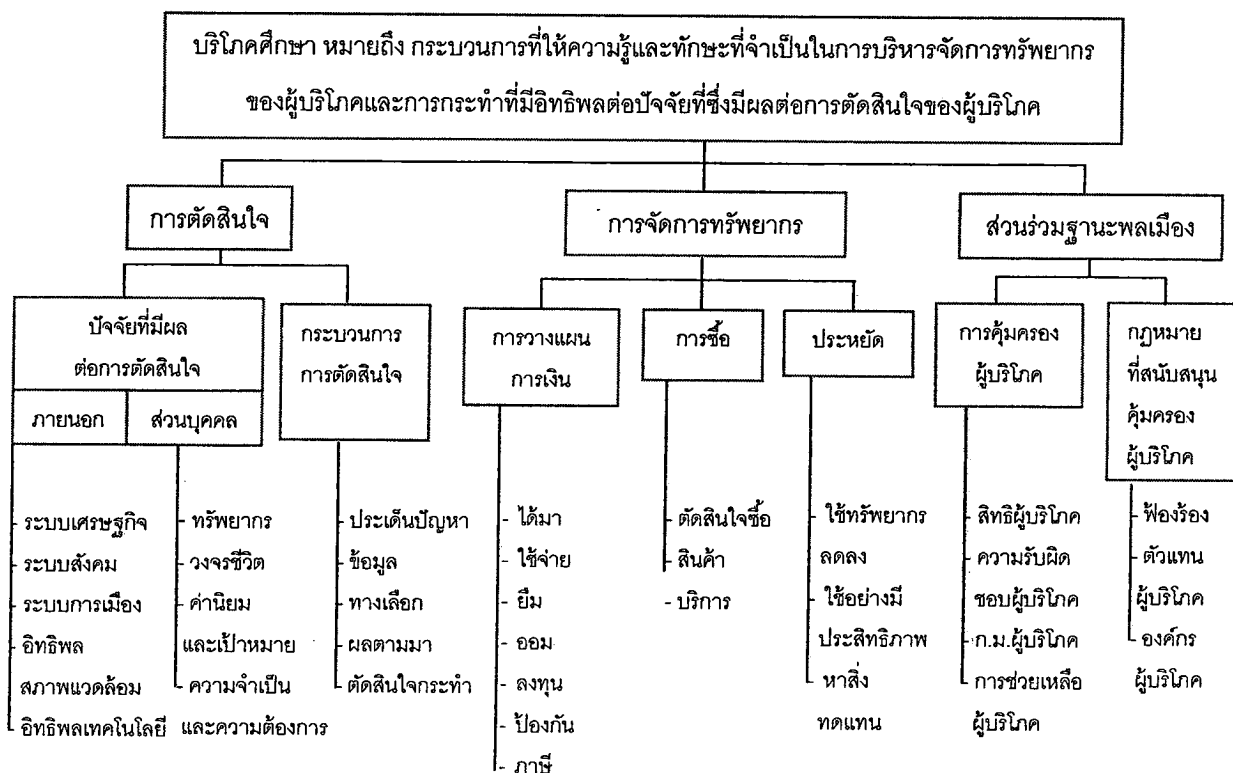
1) เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับทัศนคติผู้บริโภค บทบาทผู้บริโภคในสังคม สิทธิ และหน้าที่ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตน และวิธีการปฏิบัติกรเป็นผู้ฉลาดบริโภค

2) เพื่อเตรียมกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการฝึกฝนปฏิบัติ สืบค้น วิเคราะห์ แสดงความคิดเห็นและอภิปรายองค์ประกอบของการบริโภค ให้เด็กค้นหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมและนำมาใช้ในการซื้อสินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการ รวมทั้งส่งเสริมให้เด็กแก้ไขปัญหา และตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง

3) เพื่อปลูกฝังทัศนคติในการเป็นผู้รู้ ฉลาดบริโภค และรับผิดชอบต่อ การกระทำของตนที่มีต่อผู้อื่นในฐานะผู้บริโภค รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม เคารพ และปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

Bannister และ Monsma (1982 อ้างถึงใน จรรยาภรณ์ พานิชนาม, 2542) ได้เสนอและจัดลำดับกรอบแนวคิดความสามารถของผู้บริโภคในลำดับที่ 1 แบ่งออกเป็น 3 หมวดหลัก ลำดับที่ 2 แบ่งออกเป็น 8 แนวคิด และลำดับที่ 3 แบ่งออกเป็น 36 แนวคิด ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดความสามารถของผู้บริโภคของ Bannister และ Monsma

(Bannister และ Monsma, 1982 อ้างถึงใน จรรยาภรณ์ พานิชนาม, 2542)

Atherton, Wells และ Kitson (1999 อ้างถึงใน McGregor, 2010) ได้สรุป
 โครงร่างสำหรับการพัฒนาทักษะและทัศนคติของผู้บริโภคเป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่ ค่านิยมและ
 พฤติกรรมผู้บริโภค ผู้บริโภคในตลาดการค้า และสิทธิความรับผิดชอบของผู้บริโภค แบ่งออกเป็น
 10 หัวข้อย่อย พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของแต่ละหัวข้อย่อย ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 โครงร่างสำหรับการพัฒนาทักษะและทัศนคติของผู้บริโภค
ในโครงการพัฒนาการบริโภคศึกษา 1991 - 1994

ค่านิยมและพฤติกรรมผู้บริโภค				
การบริโภคศึกษานำเสนอวิธีที่ช่วยแต่ละบุคคลตรวจสอบบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมในฐานะพลเมือง ผู้บริโภค และวัยทำงาน ในลำดับแรกเป็นการตรวจสอบค่านิยมและพฤติกรรมผู้บริโภค เพื่อที่ผู้บริโภคสามารถปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม				
การเลือก	เพื่อให้เข้าใจ	เพื่อให้รู้ว่าจำเป็นต้อง	เพื่อให้ตระหนักรู้ว่า	เพื่อให้เข้าใจ
อย่างมี	ความหมายของ	พิจารณาเลือก	แต่ละคนมี	ความจำเป็นของกลุ่ม
ความ	ผู้บริโภคและใครคือ	อย่างไรและทำไม	ความจำเป็นและ	ที่มีความเฉพาะเจาะจง
รับผิดชอบ	ผู้บริโภค		ความต้องการ	ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับ
			ที่แตกต่างกัน	การเลือกของผู้บริโภค
การจัดการ	เพื่อให้เข้าใจถึง	เพื่อให้ตระหนักว่า	เพื่อให้สามารถ	เพื่อให้สามารถ
ทรัพยากร	ความจำเป็น	การตัดสินใจเลือก	อธิบายปัจจัย	วิเคราะห์และจัดลำดับ
	ในการใช้สินค้า	มีผลต่อผู้อื่น สังคม	ที่มีอิทธิพลต่อ	ในการตัดสินใจเลือก
	บริการ รวมถึง	และโลก	การเลือกรวมถึง	
	ทรัพยากรอย่างมี		แหล่งทรัพยากร	
	ประสิทธิภาพและ		ที่มีอยู่	
	มีความรับผิดชอบ			
ลำดับของ	เพื่อให้เข้าใจบทบาท	เพื่อให้สามารถระบุ	เพื่อให้ระบุผลของ	เพื่อให้เข้าใจผลกระทบ
พฤติกรรม	หน้าที่ของผู้บริโภค	และจัดลำดับ	พฤติกรรมผู้บริโภค	ของพฤติกรรมผู้บริโภค
ผู้บริโภค	และผู้ผลิตสินค้าใน	พฤติกรรมของ	และประเมิน	ที่มีต่อชุมชน ประเทศ
	ตลาดการค้าขาย	ผู้บริโภคได้	ค่าใช้จ่ายเมื่อเทียบกับ	และประชาคมโลก
			กับความจำเป็น	
อิทธิพลของ	เพื่อให้ตระหนักว่า	เพื่อให้สามารถที่จะ	เพื่อให้สามารถระบุ	เพื่อให้เห็นคุณค่า
ผู้บริโภค	ผู้บริโภคที่มีอิทธิพลต่อ	เป็นส่วนหนึ่งหรือร่วม	วิธีการที่ผู้บริโภค	ประโยชน์ของการเป็น
	การผลิตสินค้าและ	พูดคุยในประเด็น	และการกระทำของ	ส่วนหนึ่งในการ
	บริการ	ปัญหาของผู้บริโภค	ผู้บริโภคที่มีอิทธิพล	ตัดสินใจของผู้บริโภค
		ไม่ว่าจะเป็นปัญหา	ต่อการผลิตสินค้า	อย่างกระตือรือร้น และ
		เฉพาะบุคคลหรือของ	และบริการ	การรณรงค์ผู้บริโภค
		กลุ่มผู้บริโภคได้		

ตารางที่ 1 (ต่อ) โครงร่างสำหรับการพัฒนาทักษะและทัศนคติของผู้บริโภค
ในโครงการพัฒนาการบริโภคศึกษา 1991 - 1994

ผู้บริโภคในตลาดการค้าขาย				
การบริโภคศึกษาช่วยให้ประชาชนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต ผู้ให้บริการ กับผู้ซื้อ ผู้ใช้สินค้าและบริการ การบริโภคศึกษายังช่วยให้ผู้บริโภคใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการได้อย่างเต็มความสามารถของแต่ละบุคคลเมื่อเผชิญกับปัญหาและสถานการณ์จำเป็นบางอย่าง				
ข้อมูลผลิตภัณฑ์	เพื่อให้สามารถพิจารณา แยกแยะ และ ตระหนักรู้ถึง วัตถุประสงค์ของ ข้อมูลผลิตภัณฑ์	เพื่อให้สามารถบันทึก ความหลากหลายของ ข่าวสารผู้บริโภค และ นำข้อมูลมา เปรียบเทียบ	เพื่อให้สามารถอ่าน และตีความข้อมูล ผลิตภัณฑ์	เพื่อให้สามารถนำ ข้อมูลมาใช้ ประกอบการเลือก สินค้าและบริการ
โฆษณา และ เทคนิคการขาย	เพื่อให้รู้จักผู้ผลิต โฆษณาสินค้า และบริการ	เพื่อให้ตระหนักรู้ถึง วัตถุประสงค์โฆษณา และข้อความทาง การตลาด และ ตระหนักรู้ว่าสิ่งนี้มี อิทธิพลต่อการเลือก ของผู้บริโภค	เพื่อให้เข้าใจ ความแตกต่าง ระหว่างข้อมูล ผู้บริโภค และข้อมูล สินค้าและบริการ	เพื่อให้สามารถ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้บริโภคจากแหล่ง ต่างๆ และเข้าใจ ความแตกต่างของ เจื่อนไข และหน้าที่ หรือวัตถุประสงค์ ของข้อมูล
แหล่งข้อมูล คำแนะนำและ ข่าวสาร รวมถึง เทคโนโลยีใหม่	เพื่อให้รู้ว่ามี หน่วยงานและ องค์กรให้ ความช่วยเหลือ ผู้บริโภค	เพื่อให้รู้ว่าการเทคโนโลยี ที่ทันสมัย เปิดโอกาส และให้ข้อมูลข่าวสาร แก่ผู้บริโภค	เพื่อให้สามารถใช้ เครื่องมือสื่อสาร ที่เหมาะสม รวมถึง เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับข้อมูล อย่างเพียงพอ	เพื่อให้เข้าใจว่า การได้รับข้อมูล ผู้บริโภคอาจจะมีผล ต่อการตัดสินใจ เลือกสินค้าและ บริการ
การใช้สินค้าและบริการ	เพื่อให้รู้ ความแตกต่าง ระหว่างสินค้าและ บริการ	เพื่อให้สามารถอธิบาย เหตุผลสำหรับการ เลือกสินค้าที่มีความ แตกต่างกัน	เพื่อให้เข้าใจว่า เทคโนโลยีรูปแบบ ใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต สามารถเปลี่ยนแปลง การสื่อสารระหว่าง ผู้ผลิต ผู้บริโภค และ ร้านค้าปลีกได้อย่างไร เมื่อมีการเลือกสินค้า	เพื่อให้เข้าใจถึงกลุ่ม บุคคลที่มี ความต้องการ เฉพาะ ในแง่ของ ความเสมอภาค ในการเข้าถึงสินค้า และบริการ

ตารางที่ 1 (ต่อ) โครงร่างสำหรับการพัฒนาทักษะและทัศนคติของผู้บริโภค
ในโครงการพัฒนาการบริโภคศึกษา 1991 - 1994

สิทธิและความรับผิดชอบของผู้บริโภค				
การบริโภคศึกษาจัดเตรียมความรู้เกี่ยวกับสิทธิ และตระหนักถึงความรับผิดชอบในฐานะผู้บริโภค เพื่อให้ทุกคนสามารถขับเคลื่อนความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และวิสัยทัศน์ในความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยรวม				
สิทธิและ ความรับผิดชอบ	เพื่อให้รู้ว่าผู้บริโภค มีสิทธิ	เพื่อให้เข้าใจว่าทุกคน ต้องรับผิดชอบในฐานะ ผู้บริโภคและรับผิดชอบต่อ ต่อสิทธิด้วยเช่นกัน	เพื่อให้เข้าใจว่าผู้บริโภคและผู้ผลิตมีหน้าที่ต้อง ประพฤติ ปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบในฐานะ บุคคลต่อครอบครัว และต่อสังคมโลก	
ความพึงพอใจ และความไม่พึง พอใจของการ ติดต่อสื่อสาร	เพื่อให้รู้ว่าผู้บริโภค ควรจะได้รับ บริการที่ดี	เพื่อให้มั่นใจว่าสามารถ ร้องเรียน เมื่อได้รับ สินค้า หรือบริการที่ดี หรือไม่ดีได้เมื่อจำเป็น	ให้ตระหนักว่า ควรลงบันทึก คำแนะนำ หรือคำติชม ด้วยการเขียน หรือ พูดคุยอย่างเป็น ทางการ	เพื่อให้มั่นใจ และเข้าใจว่า มีกระบวนการและ วิธีดำเนินการที่ สามารถแก้ปัญหา ความขัดแย้ง และ ได้รับการชดเชยให้ สำเร็จลุล่วงอย่าง เหมาะสมและ มีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การบริโภคศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะฉลาดบริโภคด้วยการฝึกฝน ปฏิบัติ และปลูกฝังทัศนคติแก่ผู้เรียน ให้เด็กเข้าใจบทบาทของตนในฐานะผู้บริโภค สามารถเปรียบเทียบ พิจารณา ราคา คุณค่า ก่อนตัดสินใจซื้อ ใช้สินค้า บริการ เทคโนโลยี และรู้เท่าทันการตลาด การโฆษณา เด็กควรสามารถบอกได้ว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์หรือให้โทษต่อตนเองและผู้อื่น ตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทิ้งฟุ่มเฟือย และบริโภคตามความจำเป็นเพื่อสร้างเสริมสุขภาพและการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขในสังคม

1.3 สาระการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ระบุสาระการเรียนรู้บริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลไว้ ดังนี้

Martin และคณะ (2007) ได้จัดทำคู่มือพื้นฐานการบริโภคศึกษาในห้องเรียนสำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี โดยแบ่งสาระการบริโภคศึกษา 7 หัวข้อ ดังนี้

- 1) อาหารและโภชนาการ
- 2) การซื้อในศตวรรษที่ 21
- 3) บริการ
- 4) โฆษณา และสื่อ
- 5) การละเล่น ของเล่น
- 6) สุขภาพ และความปลอดภัย
- 7) การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

Brophy และ Heslop (ม.ป.ป.) กล่าวถึง สาระการบริโภคศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยอนุบาล แบ่งได้ 9 หัวข้อ ดังนี้

- 1) กระบวนการบริโภค
- 2) กระบวนการการผลิต
- 3) หน้าที่ และการทำงาน
- 4) เงิน
- 5) ตลาดการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ
- 6) โฆษณา
- 7) อาหาร
- 8) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 9) ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดอันตราย

นอกจากนี้ Brophy และ Heslop (ม.ป.ป.) ยังได้กำหนด เนื้อหา วัตถุประสงค์ และคำศัพท์การบริโภคศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยอนุบาล ตามสาระการบริโภคศึกษาดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายละเอียดสาระการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของ Brophy และ Heslop

สาระ การบริโภค ศึกษา	เนื้อหา	วัตถุประสงค์	คำศัพท์
กระบวนการ การบริโภค	1. ผู้บริโภคคือใคร	เข้าใจว่า ผู้บริโภค หมายถึง บุคคลผู้ที่ใช้สินค้าและบริการ	ผู้บริโภค ความต้องการ ความจำเป็น บริการ
	2. ความต้องการ ความจำเป็น ความรู้สึก	แยกแยะระหว่างความต้องการและ ความจำเป็น	
	3. ความต้องการ ที่แตกต่างในสินค้า และบริการ	แยกแยะได้ระหว่างสินค้าและบริการ	
	4. อะไรคือสินค้า และบริการ	เข้าใจว่าแต่ละบุคคลมีความต้องการที่ แตกต่างกัน	
กระบวนการ การผลิต	1. ขั้นตอนการผลิต	เข้าใจว่าสิ่งของที่เรานำมาจากการผลิตหรือ การเพาะปลูก	ดิน การเก็บเกี่ยว สินค้า
	2. ก่อนการบริโภคต้อง มีการผลิต	เข้าใจว่าอาหารจากการเกษตรต้องผ่านหลาย ขั้นตอนก่อนนำมาจำหน่าย	โรงงาน เครื่องจักร
	3. ผู้ผลิต	เข้าใจว่ากระบวนการผลิตสินค้าก่อนถึง ผู้บริโภค	การส่งมอบสินค้า บรรทุก การซ่อมแซม
	4. ทรัพยากรที่จำเป็น สำหรับผลิตสินค้า และบริการ	เข้าใจว่าวัตถุดิบที่นำมาผลิตนั้นหายากไม่ เพียงพอ	
หน้าที่และ การงาน	1. หน้าที่แตกต่างกัน ความชำนาญ ชุมชน เพื่อนบ้าน การทำงาน	1.1 รู้จักอาชีพต่างๆ 1.2 การทำงานเพื่อมีเงินสำหรับใช้จ่าย	การงาน อาชีพ หน้าที่
	2. รายได้	เชื่อมโยงรายได้กับความสามารถในการบริโภค	รายได้ จ่าย ชื้อ เงิน เชค

ตารางที่ 2 (ต่อ) รายละเอียดสาระการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของ Brophy และ Heslop

สาระ การบริโภค ศึกษา	เนื้อหา	วัตถุประสงค์	คำศัพท์
อาหาร	1. อาหารหลัก 5 หมู่	1.1 รู้จักอาหารหลัก 5 หมู่ 1.2 จำแนกและเลือกอาหารที่มีประโยชน์	โภชนาการ โปรตีน
	2. การจัดเตรียมอาหาร	รู้จักวิธีการ สถานที่ประกอบอาหาร เช่น ห้องครัว ร้านเบเกอรี่ ร้านอาหาร	ร้านขายของชำ ห้างสรรพสินค้า เครื่องปรุง
	3. แหล่งอาหารและ การบริโภค	3.1 รู้จักขั้นตอนการเพาะปลูกพืช 3.2 รู้จักแหล่งที่มาของอาหาร 3.2.1 เด็กแรกเกิดได้รับอาหารจากแม่ 3.2.2 อาหารที่มาจาก การเพาะปลูก 3.2.3 อาหารที่มาจากแหล่งน้ำ 3.2.4 อาหารที่ได้จากสัตว์ เช่น ไก่ นม 3.2.5 อาหารที่สามารถเพาะปลูกได้ 3.3 รู้จักบุคคลต่างๆ ที่นำอาหารมาให้ 3.4 รู้จักลักษณะอาหารที่จำหน่าย เช่น อาหารสด อาหารแช่แข็ง อาหารบรรจุกระป๋อง อาหารหมักดอง อาหารที่บรรจุในหีบห่อ	ผลผลิต อาหารแช่แข็ง อาหารกระป๋อง อาหารหมักดอง บรรจุภัณฑ์
	1. การค้าคืออะไร	รู้จักความต่างระหว่างโฆษณากับรายการ โทรทัศน์	รายการโทรทัศน์
	2. วัตถุประสงค์ของ .. โฆษณาทาง โทรทัศน์	รู้ว่าการโฆษณาให้ข้อมูลของสินค้า และเพื่อการค้าขาย	ข้อความ โฆษณา สินค้า เลือก
	3.เทคนิคการขาย	รู้จักรูปแบบต่างๆ ของโฆษณา เช่น โฆษณา ทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ และทางสื่อสิ่งพิมพ์	การค้าขาย นักโฆษณา
	4.ประเมินผลิตภัณฑ์ ที่โฆษณาทางโทรทัศน์	4.1 รู้จักเลือกผลิตภัณฑ์ 4.2 รู้จักแหล่งที่ให้ข้อมูลก่อนตัดสินใจเลือก	

สาธารณสุขของแคนาดา (Health Canada) (2003) ได้จัดทำคู่มือเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล เรื่อง สัญลักษณ์อันตราย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูในการจัดการเรียนการสอน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เนื้อหาสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์อันตรายสำหรับเด็กวัยอนุบาลของกระทรวงสาธารณสุขแคนาดา

สัญลักษณ์	อันตราย	เนื้อหา
ระเบิดได้ 	ภาชนะหรือบรรจุภัณฑ์สามารถระเบิดได้ ถ้าเจอหรืออยู่ใกล้กับความร้อน	1. ความหมายของสัญลักษณ์อันตราย 2. แหล่งหรือสถานที่ที่พบเจอสัญลักษณ์อันตราย 3. ตำแหน่งของสัญลักษณ์ที่ติดอยู่บนฉลาก ป้าย ของผลิตภัณฑ์
สารกัดกร่อน 	ผลิตภัณฑ์นี้จะทำให้ผิวหนัง ดวงตา ไหม้เมื่อสัมผัส หรือคอ และท้องอักเสบ	4. ขั้นตอนการปฏิบัติตนเมื่อพบสัญลักษณ์อันตราย 4.1 หยุด (ห้ามจับ สัมผัส) 4.2 มองสัญลักษณ์ 4.3 หลีกเลียงและแจ้งผู้ใหญ่
สารที่ลุกไหม้ได้เอง 	ผลิตภัณฑ์นี้ หรือ ไขมันสามารถติดไฟได้ง่าย เมื่อใกล้ความร้อน เปลวไฟ หรือ ประกายไฟ	
สารพิษ 	การเลีย การรับประทาน ดื่ม หรือสูดดม ผลิตภัณฑ์จะเป็นสาเหตุให้เจ็บป่วยหรือตายได้	

สรุปได้ว่า สารการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล เป็นการกำหนดเนื้อหา รายละเอียด และสิ่งที่เด็กวัยอนุบาลควรรู้เกี่ยวกับการบริโภคศึกษา ได้แก่ เรื่อง อาหาร การบริการ เงิน การซื้อ – ขาย โฆษณา ผลิตภัณฑ์อันตราย สุขภาพและความปลอดภัย เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางและสื่อกลางในการจัดประสบการณ์และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยอนุบาล

1.4 การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

นักวิชาการต่างๆ กล่าวถึง การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล ไว้อย่างหลากหลาย ทั้งความหมาย และแนวทางการจัดประสบการณ์บริโภคศึกษา ดังนี้

Tuiter (1999) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล หมายถึง การส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกต ตั้งคำถาม ใฝ่รู้ เพื่อสร้างการตระหนักรู้และพัฒนา ค่านิยมการบริโภคให้กับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริโภคศึกษาสามารถทำได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

Brophy และ Heslop (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษา สำหรับเด็กวัยอนุบาลที่ได้ผลดี ควรบูรณาการแนวคิดการบริโภคศึกษา สารการเรียนรู้ รวมเข้ากับ สารการเรียนรู้ที่ใช้อยู่ กำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมให้ชัดเจน และส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วย

อมรวิรัช นาคธรรม และคณะ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า แนวทาง การจัดการเรียนรู้การบริโภคศึกษา เน้นการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เกี่ยวกับการรู้จักกิน รู้จักใช้สิ่งต่างๆ อย่างรู้ทันและคุ้มค่า ซึ่งโรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ควรยึดผู้เรียน และเจตคติในชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ กิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญในวิชาการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กเล็ก ได้แก่ การพูดคุย ชักถาม บทบาทสมมติ และเกมต่างๆ

ประธานคณะกรรมการรักษามูลประโยชน์ผู้บริโภคกรุงเทพมหานคร ดิ.ซี. (1970) ระบุว่า การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาควรจะต้องทำให้เห็นว่าทั้งครูและเด็กมีส่วนร่วมใน กิจกรรม และได้แนะนำแนวทางการจัดประสบการณ์เพื่อช่วยครูในการพัฒนาการจัดประสบการณ์ การบริโภคศึกษา ดังนี้

- 1) การจัดลำดับความสำคัญ และการกำหนดวัตถุประสงค์
- 2) การสร้างบรรยากาศการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 3) ผู้เรียนมีบทบาทในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 4) การจัดหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

Martin และคณะ (2007) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาต้องทำ อย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยควรจัดให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของเด็ก ด้วยการฝึกปฏิบัติ อย่างมีระเบียบแบบแผน เปิดโอกาสให้เลือก กระบวนการเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึก

เกิดการรู้คิด สามารถตัดสินใจ และรับผิดชอบในการกระทำของตน และพัฒนาไปสู่การเป็นผู้บริโภคที่ตระหนักรู้ มีวิจารณญาณ มีส่วนร่วม และรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยสามารถแบ่งลำดับการจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาได้ 3 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การบริโภคศึกษาขั้นนี้จำเป็นต้องแนะนำรูปแบบการบริโภคผ่านการสังเกต แยกแยะ การจัดการกับวัตถุสิ่งของในชีวิตประจำวัน และประสบการณ์

ขั้นที่ 2 การบริโภคศึกษาควรจะพัฒนาให้ลึกในเนื้อหาผู้บริโภคผ่านการทดลอง กิจกรรมการเล่นสร้างสรรค์ต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ค้นพบจากการทดลองผ่านการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ปลูกฝังทัศนคติ สิทธิหน้าที่

ขั้นที่ 3 การพัฒนาในระดับนี้ ผสมผสานการเรียนรู้ในรูปแบบของการสืบค้น อภิปราย แสดงความคิดเห็นอย่างมีแบบแผนเกี่ยวกับหัวข้อการบริโภค โดยคิดอย่างมีแบบแผน พิจารณาผลของการกระทำที่มีต่อสังคมในแง่ของสิ่งแวดล้อม และปฏิบัติตนเป็นผู้มีความรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล เป็นการสร้างการตระหนักรู้ ส่งเสริมความรู้ ทักษะ และทัศนคติเกี่ยวกับการรู้จักกิน รู้จักใช้สิ่งต่างๆ อย่างรู้ทันและคุ้มค่า จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ได้ทั้งในและนอกโรงเรียน โดยบูรณาการแนวคิดสาระการเรียนรู้บริโภคศึกษา เข้ากับสาระการเรียนรู้ของโรงเรียน ยึดเด็กและสิ่งที่เด็กพบเจอในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ การเล่นสร้างสรรค์ การเล่นเกมบทบาทสมมติ การอภิปราย แสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ควรให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วย

1.5 การประเมินผลการบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล

นักวิชาการต่างๆ ได้กล่าวถึง การประเมินผลการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล ดังนี้

Martin และคณะ (2007) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลมีแนวทางการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการประเมินพัฒนาการเด็กโดยทั่วไป คือ เน้นการประเมินรายบุคคล มีการประเมินอย่างสม่ำเสมอในทุกเนื้อหาสาระ ประเมินในสถานการณ์จริง ในกิจวัตรประจำวัน โดยเลือกใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บอย่างมีระบบ

Brophy และ Heslop (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้การบริโภคศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการประเมินอย่างต่อเนื่อง กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการประเมินอย่างชัดเจน สังเกตพฤติกรรมเป็นระยะๆ สังเกตจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในกิจวัตรประจำวัน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทั้งก่อนและหลังได้รับ

ประสบการณ์ พูดคุยซักถามทั้งตัวเด็กและผู้ปกครอง พิจารณาผลงานเด็กควบคู่กันไป และ
การประเมินควรเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติประจำวันของคุณ

สรุปว่า การประเมินผลการเรียนรู้การบริโภคศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติเช่นเดียวกัน
กับการประเมินพัฒนาการของเด็ก ประเมินรายบุคคลและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
สังเกตจากสถานการณ์จริง ในกิจวัตรประจำวัน ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย พูดคุยกับ
ผู้ปกครอง พร้อมจดบันทึกความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และการประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานสถานศึกษาระดับอนุบาล

การดำเนินงานสถานศึกษาระดับอนุบาลเป็นการจัดการเรื่องราวต่างๆ ในโรงเรียน
อย่างเป็นระบบ ระเบียบ ตามกระบวนการหรือขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สถานศึกษา
สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำเสนอเกี่ยวกับ ความหมาย ความสำคัญ
องค์ประกอบและการประเมินผลการดำเนินงานสถานศึกษา ดังนี้

2.1 ความหมายและความสำคัญของการดำเนินงานสถานศึกษา

การดำเนินงานสถานศึกษา หรือการบริหารสถานศึกษา เป็นการจัดการเรื่องราว
ต่างๆ ในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ระเบียบ ตามกระบวนการหรือขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน
เพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีผู้กล่าวถึงการบริหาร
สถานศึกษาไว้ ดังนี้

การบริหาร หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกับบุคคลและกลุ่มบุคคลซึ่ง
พร้อมด้วยปัจจัยทางการบริหาร ได้แก่ เครื่องมือต่างๆ งบประมาณ และเทคโนโลยี เพื่อที่จะนำ
องค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย (เฮอร์เชย์ และคณะ, 2001 อ้างถึงใน จันทรานี สงวนนาม,
2545)

วิโรจน์ สารรัตนะ (2545) กล่าวว่า การบริหาร เป็นกระบวนการดำเนินงาน
เพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การโดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ
การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีผู้บริหารเป็น
ผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549) ระบุว่า การบริหารเป็น
องค์ประกอบสำคัญของการดำเนินงานสถานศึกษา หากสถานศึกษาใดมีการบริหารสถานศึกษา
อย่างมีคุณภาพ สามารถบริหารจัดการบุคคล ทรัพยากร และงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด
และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นย่อมตกอยู่กับผู้เรียน

2.2 แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษาของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

การดำเนินงานสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพควรมีการกำหนดองค์ประกอบแนวทาง และรายละเอียดส่วนต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ในที่นี้กล่าวถึง การดำเนินงานสถานศึกษา ตามแนวทางของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดังนี้

แนวทางการดำเนินงานสถานศึกษา ตามที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549) ระบุไว้ ว่าการพัฒนาสถานศึกษาที่ดีควรคำนึงถึงการดำเนินงาน 8 เรื่อง ได้แก่ 1) การจัดทำแผน 2) กำหนดวิสัยทัศน์ 3) กำหนดวิธีดำเนินงาน 4) จัดหาแหล่งเรียนรู้ภายนอก 5) บทบาทหน้าที่บุคลากร 6) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 7) งบประมาณ และ 8) ประเมินผล การดำเนินงาน โดยในแต่ละเรื่องมีรายละเอียด ดังนี้

1) การจัดทำแผน

การจัดทำแผนถือเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับงานนโยบาย และวางแผน เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีผู้กล่าวถึงการจัดทำแผนไว้หลากหลายแนวทาง สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ แผน ประเภทของแผน และกระบวนการจัดทำแผน มีรายละเอียดดังนี้

1.1) แผน เป็นเอกสารที่แสดงโครงการ/กิจกรรม วิธีการที่ผ่านการคิดมาแล้วล่วงหน้า มีขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการวิเคราะห์รวบรวมปัญหา ความต้องการต่างๆ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันคิด พิจารณาอย่างละเอียด อธิบายการดำเนินงานเป็นขั้นตอน เพื่อเกิดความสะดวกในการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งแผนยังต้องกำหนดหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ระยะเวลาการทำงาน เป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ (สำราญ มีแจ้ง, 2544 และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

1.2) ประเภทของแผน สามารถจำแนกได้หลายประเภท เช่น จำแนกตามระดับองค์กร ได้แก่ แผนเชิงยุทธศาสตร์ แผนเชิงยุทธวิธี และแผนเชิงปฏิบัติการ จำแนกตามลักษณะการใช้ ได้แก่ แผนใช้ครั้งเดียวและแผนใช้ประจำ หรือ จำแนกตามระยะเวลา ได้แก่ แผนระยะยาว แผนระยะกลางและแผนระยะสั้น (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2545 และ สำราญ มีแจ้ง, 2544)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2554) กำหนดไว้ว่า สำหรับสถานศึกษานั้น ต้องมีการจัดทำแผน 2 ประเภท ได้แก่

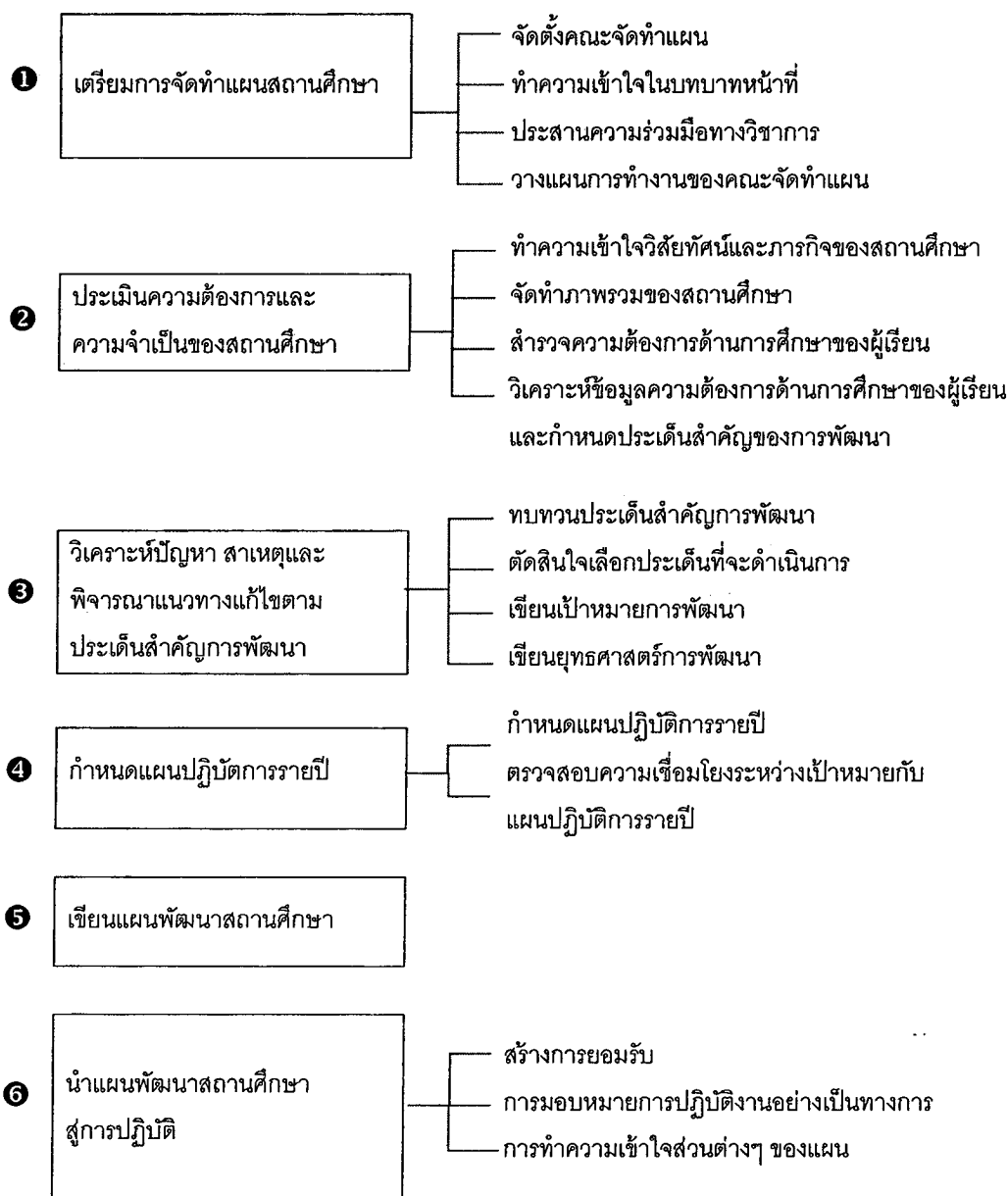
(1) แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เป็นแผนที่มีรอบระยะเวลาพัฒนาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อาจเป็นแผน 3 ปี แผน 4 ปี หรือแผน 5 ปี แล้วแต่ความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา แผนประเภทนี้สะท้อนกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่วางไว้ (Strategic Plan / Improvement Plan)

(2) แผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan / Operation plan) แยกออกมาจากแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อดำเนินงานเป็นรายปี แผนปฏิบัติการประจำปีแต่ละปีควรมีจุดเน้นที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมนอกจากความชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมตามกรอบเวลา สถานที่ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบแล้ว สถานศึกษาต้องกำหนดกิจกรรมการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ราบรื่น คล่องตัว มีการประเมินตนเอง อันนำไปสู่การได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปเขียนรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาต่อไป

1.3) กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผน

การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับความต้องการ สภาพทั่วไปของสถานศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา (2545) ได้เสนอกระบวนการจัดทำแผน 6 ขั้นตอน ดังแสดงแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 กระบวนการจัดทำแผนสถานศึกษา 6 ขั้นตอนของสำนักทดสอบ
ทางการศึกษา พ.ศ.2545

2) กำหนดวิสัยทัศน์

การกำหนดวิสัยทัศน์มีความสัมพันธ์กับการวางแผน เพื่อให้
การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีผู้กล่าวถึงการกำหนด
วิสัยทัศน์ไว้หลากหลายแนวทาง สามารถสรุปเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ความหมายของวิสัยทัศน์
และกระบวนการวิเคราะห์และการกำหนดวิสัยทัศน์ มีรายละเอียดดังนี้

2.1) วิสัยทัศน์ หมายถึง หลักการ ทิศทาง เจตนารมณ์ ภาพลักษณ์ หรือภาพที่ต้องการเป็น ซึ่งสถานศึกษาได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนจัดการศึกษา ออกแบบหลักสูตร และดำเนินงานด้านต่างๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ (วันทนา เมืองจันทร์, 2542; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2550 และ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553)

2.2) กระบวนการวิเคราะห์ และการกำหนดวิสัยทัศน์

สถานศึกษาจำเป็นต้องดำเนินการอย่างชัดเจน มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อสามารถกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่ดีและเหมาะสมต่อการพัฒนาสถานศึกษาได้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554) ระบุว่า มีกระบวนการวิเคราะห์ที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์ คือ การวิเคราะห์ตามแนวทาง SWOT Analysis (Strengths Weaknesses Opportunities and Threats) โดยกระบวนการวิเคราะห์รูปแบบ SWOT Analysis มีข้อควรคำนึง ดังนี้

(1) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา

พิจารณาจากองค์ประกอบด้านสังคมและวัฒนธรรม เทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจ การเมือง และกฎหมาย ที่มีผลกระทบต่อสถานศึกษาโดยใช้หลักการระดมสมอง สภาพที่เป็นโอกาสหรือสภาพที่สถานศึกษาสามารถนำมาพัฒนาจุดแข็ง เช่น ชุมชนมีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมนิยมประเพณีที่เด่นชัดหรือสภาพที่เป็นอุปสรรค สถานศึกษาต้องหาทางหลีกเลี่ยง เช่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาค่อนข้างน้อย และหรือสถานศึกษาส่วนน้อยให้แหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างคุ้มค่า

(2) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา พิจารณา

จากองค์ประกอบด้านโครงสร้างและนโยบายการบริหาร บริการและผลผลิต คน การเงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการ สภาพที่เป็นจุดแข็งเพื่อคงสภาพหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป เช่น ด้านการจัดการศึกษา โดยมีจุดเด่นคือ ครูทุกคนจบปริญญาตรี ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารมีคุณธรรม หรือ สภาพที่ต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือยุบเลิก ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญค่อนข้างน้อย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

(3) ประมวลผลการวิเคราะห์สภาพที่เป็นโอกาส ปัญหา

อุปสรรคจุดแข็งและจุดอ่อน และสังเคราะห์หาสภาพปัจจุบันและปัญหาของสถานศึกษาซึ่งเป็นจุดยืนหรือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สรุปข้อมูลผลการวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่า สถานศึกษามีจุดเด่นด้านใดบ้างเพื่อพัฒนาส่งเสริมต่อไป มีจุดที่ควรพัฒนาด้านใดบ้างเพื่อปรับปรุงแก้ไข ภายได้สภาพโอกาสและอุปสรรคของสถานศึกษา แล้วนำข้อมูลเหล่านี้ไปสู่การกำหนดจุดยืนของสถานศึกษาในลักษณะของวิสัยทัศน์

3) กำหนดวิธีดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ระบุว่า การกำหนดแนวทางหรือวิธีดำเนินงาน เป็นการนำเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรมมาทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยคิดโครงการหรือกิจกรรมซึ่งทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหรือตัวบ่งชี้ที่มีความชัดเจน สอดคล้องกับ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2554) ระบุไว้ในแนวทางดำเนินงานศูนย์ปฐมวัยต้นแบบ ว่า การกำหนดวิธีดำเนินงานเป็นหนึ่งในขั้นตอนการจัดทำแผน ดังนั้น การกำหนดวิธีดำเนินงานกิจกรรมโครงการที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัย หรือผลการวิจัย หรือข้อมูลที่อ้างอิงได้ ให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

4) จัดหาแหล่งเรียนรู้ภายนอก

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยสื่อและแหล่งเรียนรู้เป็นสำคัญ เนื่องจากเด็กวัยอนุบาล เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติในสถานที่จริง แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา จึงจำเป็นมากสำหรับสถานศึกษาอนุบาล เพื่อให้เด็กวัยอนุบาลสามารถพัฒนาได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาจึงควรเสาะหา รวบรวมและจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้อันหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน อีกทั้งดำเนินการประสานสัมพันธ์กับบุคคลและผู้มีความรู้ เพื่อให้บุคคล ผู้มีความรู้ สมาชิกในชุมชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งด้านวิชาการและด้านอื่นๆ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2549)

5) บทบาทหน้าที่บุคลากร

สถานศึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภายในองค์กร และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยทุกฝ่ายร่วมรับผิดชอบและดำเนินงานตามแผน สามารถแบ่งบทบาทหน้าที่ ดังนี้

5.1) บุคลากรภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครู และบุคลากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยบุคลากรแต่ละกลุ่ม สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ได้ ดังนี้

(1) ผู้อำนวยการโรงเรียน มีบทบาทดังนี้

(1.1) วิเคราะห์ ศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์การจัด

การศึกษาของชาติ กระทรวง กรม จังหวัด เขตพื้นที่การศึกษา และสภาพความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน สภาพการจัดการศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นอย่างเป็นระบบ นำมา

กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และความสำเร็จของสถานศึกษา ร่วมกับบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

(1.2) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษากับครู บุคลากร และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้งการจัดระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

(1.3) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน และมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานตามกระบวนการในการประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางความร่วมมือของครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(1.4) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากร เพื่อใช้ในแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) และแผนปฏิบัติการประจำปี

(1.5) ร่วมประชุมปฏิบัติการ และร่วมระดมพลังสมองในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) และแผนปฏิบัติการประจำปี

(1.6) สนับสนุน อำนวยความสะดวก รวมทั้งการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) และแผนปฏิบัติการประจำปี

(1.7) ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม กระบวนการจัดทำแผน รวมทั้งจัดให้มีการประเมินคุณภาพของแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) และแผนปฏิบัติการประจำปี

(1.8) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีนำเสนอต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) ต่อไป

(2) รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครู มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

(2.1) สรุปข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน ผลงานดีเด่นของผู้เรียน ศักยภาพของครู สภาพการจัดการเรียนการสอน สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นนโยบาย ยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ความต้องการของผู้ปกครอง ผู้เรียน และชุมชน

(2.2) ร่วมประชุมหารือ สัมมนา วิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็น กำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และความสำเร็จของสถานศึกษา ร่วมกับบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้ง กำหนดเป้าหมาย ความสำเร็จสู่การพัฒนางานในหน้าที่รับผิดชอบ

(2.3) ดำเนินกิจกรรม โครงการ สรุปรวบรวมรายงาน และ ประเมินผลกิจกรรม โครงการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตาม มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) และแผนปฏิบัติการประจำปี

5.2) บุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

(1) คณะกรรมการสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

(1.1) ให้ข้อมูลและร่วมวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับ ชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของผู้ปกครอง ท้องถิ่น ชุมชน ความต้องการของชุมชน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา วิทยาการท้องถิ่น การสนับสนุนจากชุมชน คุณภาพผู้เรียน และการศึกษาต่อ

(1.2) ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และ ความสำเร็จของสถานศึกษา

(1.3) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี ตลอดจนการใช้งบประมาณและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้อง

(1.4) กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแผนของ สถานศึกษา

(2) ผู้ปกครอง ผู้เรียน มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

(2.1) ให้ข้อมูลและร่วมวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับ ชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของผู้ปกครองและผู้เรียน การช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียน การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการศึกษาต่อ

(2.2) ร่วมประชุมหารือ สัมมนาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และความสำเร็จของสถานศึกษากับบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

(2.3) ให้การสนับสนุนการใช้งบประมาณและทรัพยากร เพื่อใช้ตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา และแผนปฏิบัติการประจำปี

(2.4) ร่วมนำเสนอและสะท้อนผลจากการประเมิน คุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาในปีต่อไป

(3) หน่วยงาน องค์การปกครองท้องถิ่น องค์การเอกชนและชุมชน
มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

(3.1) นำเสนอและร่วมวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับ
ชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาและวิทยาการ
ในท้องถิ่น นโยบายและทิศทางการพัฒนาชุมชน

(3.2) ร่วมจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการ
ประจำปี

(3.3) ให้การสนับสนุนการใช้งบประมาณ และทรัพยากร
เพื่อใช้ตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของ
สถานศึกษา (ระยะ 3 – 5 ปี) และแผนปฏิบัติการประจำปี

(3.4) ร่วมกิจกรรม โครงการที่เกี่ยวข้องตามแผนปฏิบัติ
การประจำปี

(3.5) รวมนำเสนอและสะท้อนผลจากการประเมิน
คุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาสู่กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ของสถานศึกษาในปีต่อไป

6) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ
โรงเรียน เช่น เชิญมาเป็นวิทยากรในเรื่องที่ผู้ปกครองมีความถนัดและความชำนาญสูง เชิญมา
เป็นกรรมการในงานที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น การแข่งขันกีฬา การจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมอื่น ๆ
ที่สนใจร่วมกัน และที่สำคัญที่สุด คือ อาจเชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนงานของ
โรงเรียน ทั้งในด้านหลักสูตร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน นอกจากนี้ ในการเชิญ
ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใดก็ตาม ควรมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ และแนวทางการมี
ส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลกรภายในชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน
(สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2550)

7) งบประมาณ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2550) ระบุแนวทางการบริหาร
งบประมาณและการจัดทำแผนการดำเนินงานกับศูนย์พัฒนาปฐมวัย โดยมีข้อช่วย ภารกิจ ดังนี้

7.1) การวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ควรคำนึงถึง การมีส่วน
ร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและความต้องการของศูนย์เด็กปฐมวัย รวมทั้ง

การปฏิบัติตามเงื่อนไขของการใช้จ่ายงบประมาณและตอบสนองนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด
การวางแผน การใช้จ่าย

7.2) การบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ ควรติดตาม
ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานบริหารงบประมาณ ดังนี้

(1) การใช้จ่ายงบประมาณโดยติดตาม ประเมินผล

การใช้จ่ายงบประมาณ การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรม และระยะเวลาที่กำหนด
การเบิกจ่ายถูกต้องตามระเบียบงบประมาณ การใช้จ่ายที่มีความคุ้มค่า และประหยัด

(2) ผลการดำเนินงาน ติดตามประเมินผลการดำเนินงานตาม
ตัวบ่งชี้ของเป้าหมายการให้บริการ ผลผลิตของโครงการ กิจกรรม ว่าได้ผลตามที่กำหนดหรือไม่
ผลที่ได้จากกิจกรรม โครงการมีความสอดคล้อง และส่งผลต่อเป้าหมายผลผลิต และเป้าหมาย
การให้บริการหรือไม่

(3) ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และแนวทางแก้ไข

(4) จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน และเสนอต่อหน่วยงาน
ต้นสังกัด

8) ประเมินผลการดำเนินงาน

การประเมินผล เป็นการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ
เพื่อประเมินและตรวจสอบว่า การดำเนินงานแต่ละด้านนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ และ
การดำเนินงานมีคุณภาพ และประสิทธิภาพเพียงใด

สำนักทดสอบทางการศึกษา (2554) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการ
ติดตามตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษา หรือ การประเมินผลการดำเนินงานสถานศึกษา ดังนี้

(1) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถติดตามรวบรวมข้อมูลความก้าวหน้า
ของการดำเนินงานและการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง

(2) เพื่อรวบรวมและจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ และนำไปใช้ในการ
วางแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด

(3) เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นไปตาม
มาตรฐานการศึกษาและเป็นที่ยอมรับ

(4) เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง

(5) เพื่อเตรียมพร้อมรับการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
จากหน่วยงานต้นสังกัด และรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

นอกจากนี้ สำนักทดสอบทางการศึกษา (2554) ยังระบุถึง กระบวนการ
การติดตามตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษา ว่า เป็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพตามบริบทของ

สถานศึกษา ดำเนินการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี และการดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนดไว้

กระบวนการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2554) มีรายละเอียด ดังนี้

(1) วางแผนติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญที่สุดการวางระบบที่จะต้องกำหนดขั้นตอนการทำงานที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานและการบันทึกการทำงานทุกขั้นตอนเป็นปัจจุบัน จากนั้นก็จะนำไปสู่การตรวจสอบประเมิน ตนเอง และให้ผู้อื่นตรวจสอบได้ เพราะข้อมูลที่ได้เป็นสารสนเทศที่สะท้อนให้เห็นคุณภาพตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของระบบย่อยหลายๆ ระบบย่อย เป็นคุณภาพรวมของสถานศึกษาทั้งหมดแต่งตั้งบุคลากรติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(1.1) ชี้แจงแนวการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ ขอบข่ายสาระสำคัญของการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(1.2) จัดทำปฏิทินการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(1.3) ทบทวนเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(1.4) สรุปและกำหนดประเด็นสำคัญของการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(1.5) สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(2) ดำเนินการตามแผนการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ผลลัพธ์ การปฏิบัติร่วมกันของบุคลากรที่ได้รับมอบหมายตามกระบวนการ วิธีการที่กำหนด และต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ เพื่อให้การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ ควรใช้แนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

(2.1) กำหนดให้การติดตามตรวจสอบคุณภาพเป็นรายกิจกรรม ครอบคลุมภารกิจของสถานศึกษา

(2.2) สร้างความตระหนัก ความเข้าใจเกี่ยวกับการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

(2.3) วางระบบการทำงานและมอบหมายการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาการดำเนินการเป็นระยะๆ ตลอดช่วงเวลาที่ปฏิบัติ โดยกำหนดเรื่องและปฏิทินปฏิบัติการ

(2.4) ครูและบุคลากรปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีหรือกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเป็นผู้ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของตนเองตามปฏิทินปฏิบัติงานรวมทั้งดำเนินการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของตนเองให้เป็นไปตามแผน

(2.5) ครูและบุคลากรรวบรวมร่องรอย หลักฐานการดำเนินงานและผลการตรวจสอบมาปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติไปสู่เป้าหมาย

(2.6) คณะทำงานที่สถานศึกษาแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบ รวบรวมข้อมูล ร่องรอย หลักฐานการดำเนินงานทั้งหมดในภาพของแผนพัฒนาการจัดการศึกษา และจัดทำรายงานเสนอเพื่อดำเนินการพัฒนาคุณภาพต่อไป

(3) รายงานผลการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นการตรวจสอบ ประเมินตนเองร่วมกัน หรือผลัดเปลี่ยนกันประเมินเพื่อเป็นการทบทวนการปฏิบัติงานมีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา สาระสำคัญของการรายงานประกอบด้วย

(3.1) ระยะเวลาของการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(3.2) ขอบเขตและวัตถุประสงค์

(3.3) วิธีการใช้ในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(3.4) กิจกรรมที่ได้สำเร็จเป็นที่น่าสนใจที่ไม่เป็นไปตามสภาพที่

คาดหวัง

(3.5) ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาและแก้ไขปรับปรุง เพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

(4) รายงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการเสนอแนะมาตรการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยนำผลการประเมินมาพัฒนาประกอบด้วย

(4.1) ระบุกิจกรรมที่ได้สำเร็จเป็นที่น่าสนใจ

(4.2) จัดทำและบันทึกข้อเสนอแนะ

(4.3) กำหนดระยะเวลาในการพัฒนา

(4.4) ตรวจสอบการดำเนินงานซ้ำ เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนา

อย่างต่อเนื่อง

2.3 แนวทางการจัดโปรแกรมศึกษาระดับอนุบาลตามแนวคิดของ Decker และ Decker

Decker และ Decker (2005) กล่าวว่า การจัดโปรแกรมสถานศึกษาเด็กวัยอนุบาลควรตระหนักถึง การกำกับการวางแผนโปรแกรม การนำไปปฏิบัติ และการประเมินทั้ง 3 ด้านเป็นงานหลักของผู้บริหารหรือผู้อำนวยการศึกษาระดับอนุบาล การบริหารที่

ประสบความสำเร็จต้องมีการพัฒนาโปรแกรมให้มีคุณภาพ มีการวางแผน และการนำไปปฏิบัติ ด้วยความรอบคอบเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และการประเมินโปรแกรมเพื่อตรวจสอบ ความก้าวหน้าด้วย และยังสามารถนำผลของการประเมินมาเป็นจุดเริ่มต้นของการวางแผนใน อนาคตต่อไป มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานไปสู่แนวทางการจัดโปรแกรมสถานศึกษาระดับ อนุบาล ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ สามารถแบ่งการดำเนิน ได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านสถานที่ การวางแผนสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ และวัสดุ อุปกรณ์ และ ด้านการเงินและงบประมาณ โดยแต่ละเรื่อง มีรายละเอียด ดังนี้

1.1) ด้านการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารควรมีการกำหนดบทบาท หน้าที่และคุณสมบัติของบุคลากร คัดเลือก จัดหาบุคลากรให้ตรงตามกับภาระงาน กำหนด บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่ บุคลากร และจัดสวัสดิการ กิจกรรมที่สร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากร

1.2) สถานที่และการวางแผนสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ และวัสดุ อุปกรณ์ ผู้บริหารควรมีการวางแผนการจัดอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก ให้ได้มาตรฐาน โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะอาด มีการปรับปรุง พัฒนา บำรุงรักษาให้สิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ กำหนดคุณสมบัติของวัสดุ อุปกรณ์การเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับเด็ก โดยมอบหมายให้มีบุคลากรดำเนินงานและติดตามรายงานการปฏิบัติงานอย่าง สม่ำเสมอ

1.3 ด้านการเงินและงบประมาณ ผู้บริหารควรมีการวางแผน งบประมาณการใช้จ่ายล่วงหน้า จัดระบบบัญชีการเงิน รายรับ รายจ่าย วิธีการ และขั้นตอนใน การดำเนินงานอย่างโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และจัดลำดับความสำคัญของการใช้จ่าย โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและสอดคล้องกับเป้าหมายของการดำเนินงาน

2) ด้านการนำไปปฏิบัติ และองค์ประกอบของการเรียนการสอน

การนำไปปฏิบัติ และองค์ประกอบของการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ การจัดกิจกรรม ด้านการส่งเสริมด้านโภชนาการ สุขภาพ และความปลอดภัย ด้านการประเมินความก้าวหน้า ของเด็ก และด้านการประสานสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน โดยในแต่ละด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

2.1) การวางแผนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ การจัดกิจกรรม

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล มีรูปแบบและ วิธีการที่หลากหลาย โดยการวางแผนการจัดประสบการณ์และกิจกรรมต่างๆ นั้นต้องคำนึงถึง

หลักสูตร พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งความสนใจ ความสามารถ และสภาพแวดล้อมของเด็กวัยอนุบาลเป็นหลัก ทั้งนี้เด็กปฐมวัยจะเรียนรู้ผ่าน ประสบการณ์สัมผัสทั้งห้า มีโอกาสลงมือกระทำ เคลื่อนไหว สำรวจ สังเกต ทดลอง เล่น สืบค้น คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.2) การส่งเสริมด้านโภชนาการ สุขภาพ และความปลอดภัย

โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย หมายถึง การส่งเสริมให้นักเรียนมีภาวะการเจริญเติบโตที่สมวัย โดยจัดให้มีอาหารที่มีคุณค่าต่อสุขภาพ สะอาด ปลอดภัย ให้กับนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน (สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ, 2554) ความสำคัญของการจัดบริการอาหารในสถานศึกษา มีดังนี้

(1) เป็นวิธีการที่เด็กได้อาหารอย่างถูกหลักโภชนาการอย่างน้อยหนึ่งมื้อในหนึ่งวัน เป็นการป้องกันมิให้เด็กประสบภัยจากโรคขาดสารอาหารได้บ้าง และอาจเป็นโอกาสเดียวที่เด็กจากครอบครัวที่ขาดสมมาๆ จะได้อาหารที่ถูกต้อง

(2) การจัดบริการอาหารในโรงเรียนแต่ละแห่งจะช่วยให้เด็กในแต่ละชุมชนได้รับอาหารถูกหลักโภชนาการ อย่างน้อยหนึ่งมื้อในหนึ่งวัน ซึ่งง่ายกว่าพยายามปรับปรุงสภาพโภชนาการของแต่ละครอบครัว เพราะการปลูกฝังนิสัยการกินที่ดีในเด็กทำได้ง่ายกว่าการพยายามเปลี่ยนนิสัยการกินของผู้ใหญ่ รวมทั้งความเชื่อต่างๆ ที่ติดมาเป็นเวลานาน

2.3) การประเมิน บันทึก และรายงานความก้าวหน้าของเด็ก

การประเมินและบันทึกความก้าวหน้าของเด็ก เป็นการประเมิน พัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลที่ได้จากการสังเกตพัฒนาการ จากข้อมูลเชิงบรรยาย จากการรวบรวมผลงาน การแสดงออกในสภาพที่เป็นจริง ข้อมูลจากครอบครัวของเด็ก ตลอดจนการที่เด็กประเมินตนเองหรือผลงาน สามารถบอกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าเพียงใด ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการสามารถนำมาใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรม ชี้ให้เห็นความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน ใช้เป็นข้อมูลในการสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก และขณะเดียวกันยังใช้ในการประเมินประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยนี้ได้อีกด้วย Decker และ Decker (2005) ได้กล่าวถึง แนวทางการประเมิน บันทึกและรายงานความก้าวหน้าของเด็กไว้ ดังนี้

(1) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินความก้าวหน้าของเด็ก เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กและผู้ปกครอง ช่วยการปฏิบัติของครู เป็นเครื่องมือในการพัฒนา โปรแกรมสถานศึกษา

(2) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความก้าวหน้าของเด็ก จะถูกออกแบบให้มีลักษณะที่เฉพาะเจาะจง มีความน่าเชื่อถือ และยอมรับได้

(3) การประเมินผลความก้าวหน้าของเด็ก ควรเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครอง โดยผู้ปกครองควรต้องมีส่วนร่วมในการประเมิน

(4) แนวทางในการประเมินความก้าวหน้าของเด็ก มีดังนี้

(4.1) เหมาะสมกับอายุและพัฒนาการของเด็ก

(4.2) สอดคล้องกับบริบท

(4.3) มีความยืดหยุ่น

(4.4) มุ่งเน้นที่จุดเด่น และพฤติกรรมที่ดีที่สุดของเด็ก

(5) การประเมินจะต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์

ที่กำหนดไว้

(5.1) ครอบคลุมพัฒนาการครบทุกด้านของเด็ก

(5.2) มุ่งเน้นที่พฤติกรรมที่เด็กแสดงออก

(5.3) เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชั้นเรียน

(5.4) ประเมินจากช่วงเวลาที่หลากหลาย และประเมินใน

ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551) ได้ระบุว่าการประเมินพัฒนาการ เด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็ก แต่ละวัน เพื่อนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุง วางแผนการจัดกิจกรรม ให้เด็กแต่ละคนต่อไป

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551) การประเมินพัฒนาการควรยึดหลัก ดังนี้

1) ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำมาพัฒนาเด็ก

2) ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี

3) สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติ

กิจกรรมประจำวัน

4) ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและ

ฉบับที่กไว้เป็นหลักฐาน

5) ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับเด็ก

รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ

2.4) การประสานสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน

การประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชนมีความสำคัญอย่างมากสำหรับการดำเนินงานของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน เพราะผู้เรียนในโรงเรียนล้วนมาจากครอบครัวที่อยู่ในชุมชน โรงเรียนจึงควรจัดให้บ้านและชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนหรือจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วย ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ การประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน เกี่ยวกับ ความหมาย หลักการและวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียนและชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2554) ได้ระบุว่า การประสานสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการสร้าง ความเข้าใจที่ดี ตลอดจนการเข้ามาสนับสนุนของจากบุคคล หน่วยงาน ทำให้การจัดการศึกษาในศูนย์ปฐมวัยประสบความสำเร็จพร้อมกันนี้ได้ให้แนวปฏิบัติ ดังนี้

หลักการประสานสัมพันธ์ ควรคำนึงถึงหลักการดังนี้

- (1) ความเหมาะสม การใช้วิธีการง่ายๆ หลากๆ วิธี ตามความเหมาะสม
- (2) ความทั่วถึง คือ มีการประสานสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ทุกกลุ่มคน ทุกหน่วยงาน
- (3) ความบริสุทธิ์ใจและตรงไปตรงมา
- (4) ความต่อเนื่อง คือการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ
- (5) ความพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

แนวทางการดำเนินการประสานสัมพันธ์ ควรดำเนินการดังนี้

- (1) ประชุมชี้แจงครูผู้สอนและบุคลากรอื่นๆ ของสถานศึกษา รวมถึงชุมชน ให้ทราบวัตถุประสงค์การจัดตั้ง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกัน ร่วมมือกันในการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามจุดหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย
- (2) จัดบริการให้ความรู้ โดยการจัดทำเอกสาร จุลสาร แผ่นพับ คู่มือ เว็บไซต์ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก วิธีการเลี้ยงดูเด็กแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ
- (3) จัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับความก้าวหน้าของการจัดกิจกรรมแสดงผลงานทางวิชาการ
- (4) ประชุมพ่อแม่ ผู้ปกครอง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน และสถานศึกษา สร้างบรรยากาศอันอบอุ่นให้ผู้ปกครอง จัดให้มีการพบปะทำ

กิจกรรมร่วมกับพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง เพื่อพ่อแม่ ผู้ปกครองจะได้สร้างความเข้าใจ และสนับสนุนการเรียนการสอนของบุตรหลานตนได้อย่างถูกต้อง

(5) จัดประชุมนิเทศพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างน้อย 2 ครั้ง คือ ก่อนเด็กเข้าเรียนชั้นปฐมวัย และก่อนเด็กจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเข้าใจการศึกษาทั้ง 2 ระดับ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือเด็กให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ให้ดีขึ้น ตัวอย่างข้อปฐมนิเทศ เช่น การสอนอ่าน – เขียนในระดับอนุบาลศึกษา สอนอย่างไร เมื่อไรเด็กจึงจะพร้อมที่จะเขียนหนังสือ งานวิจัยเกี่ยวกับผลการเตรียมความพร้อมให้เด็กเกิดผลดีอย่างไร พ่อแม่ ผู้ปกครองช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร ฯลฯ

(6) เยี่ยมบ้านเด็กพบปะสนทนากับพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กในภาวะปกติและยามเจ็บป่วย

(7) นำเด็กเป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจที่ดีแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งกัน และกัน ระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ

(8) จัดให้มีพิธีมอบโล่ เข็ม หรือ เกียรติบัตรแก่ครูผู้สอน เด็ก ภารโรง และผู้มีอุปการคุณกับสถานศึกษา

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน สภาพและปัญหาการดำเนินงาน และการบริโภคศึกษา ดังนี้

3.1 งานวิจัยในประเทศ

รสสุคนธ์ วัฒนรุักษ์ (2545) ได้ทำการศึกษา เรื่อง สภาพและปัญหาการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนกรุงเทพมหานครกับครูอนุบาลจำนวน 320 คน และผู้ให้บริการด้านสุขภาพจำนวน 61 คน พบว่า ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ ครูประจำชั้นอนุบาล จัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตให้กับเด็ก ด้านการจัดบริการสุขภาพ ครูประจำชั้น และผู้ให้บริการสุขภาพมีการประเมินสุขภาพและประเมินการตรวจสุขภาพเด็ก ด้านการสอนสอดแทรกสุขภาพ ครูประจำชั้นสอนสอดแทรกไปกับชีวิตประจำวัน แต่ปัญหาที่พบคือ โรงเรียนขาดงบประมาณในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและพื้นที่ในห้องเรียนคับแคบ ครูไม่สามารถเยี่ยมเยียนเด็กที่ป่วยได้ ครูบางส่วนไม่ได้รับคำแนะนำการสอนสอดแทรกสุขภาพจากผู้เชี่ยวชาญ และผู้ปกครองบางคนไม่ให้ความร่วมมือ

ชัด แก้วมณี (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดบริการความปลอดภัยในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 3 ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อความปลอดภัย ด้านบริการความปลอดภัยในโรงเรียน และด้านสวัสดิศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 106 คน ครูผู้สอน จำนวน 106 คน และผู้ปกครอง จำนวน 106 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และแบบบันทึกการสังเกต ผลการวิจัย พบว่า (1) สภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อความปลอดภัยจัดอยู่ในระดับเหมาะสมมาก (2) สภาพการบริการความปลอดภัยในโรงเรียนจัดอยู่ในระดับเหมาะสมมาก (3) สภาพสวัสดิศึกษาจัดอยู่ในระดับเหมาะสมปานกลาง และ (4) โรงเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่โรงเรียนที่คับแคบ นโยบายและการดำเนินงานด้านความปลอดภัยของโรงเรียนไม่ชัดเจน งบประมาณไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บุคลากรในโรงเรียนมีไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็ก และครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับสวัสดิศึกษาน้อย

กมลวรรณ ลูกเสือ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดบริการอาหารและโภชนาการแก่เด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบด้านอาหารและโภชนาการ และครูประจำชั้น เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตสภาพการจัดบริการอาหารและโภชนาการ ผลการวิจัย พบว่า (1) การจัดบริการอาหารและโภชนาการของโรงเรียนส่วนใหญ่มีครูโภชนาการเป็นผู้กำหนดรายการอาหารของเด็กไว้ล่วงหน้า โดยเน้นคุณค่าและปริมาณของอาหารที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ อาหารของเด็กเน้นการใส่สีสังตามธรรมชาติ รูปแบบการจัดบริการเป็นแบบอาหารจานเดียวสลับกับอาหารชุด และโรงเรียนส่วนใหญ่มีสถานที่ประกอบอาหารและสถานที่รับประทานอาหารเป็นสัดส่วน อุปกรณ์ต่างๆ มีเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนเด็ก และมีครูประจำชั้นและครูเวรคอยดูแลขณะที่เด็กรับประทานอาหาร (2) ปัญหาที่พบในโรงเรียน คือ อาหารสดและอาหารที่ใช้ประกอบอาหารมีราคาแพง โรงเรียนจัดรายการอาหารซ้ำกันหลายครั้ง ขนาดพื้นที่ในโรงอาหารคับแคบไม่เหมาะสมกับจำนวนเด็ก และครูมีงานประจำมาไม่มีเวลามาช่วยจัดบริการอาหารแก่เด็ก

จุไรพร เสนาะ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหานาหารจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนเมืองพัทยา สังกัดเมืองพัทยา ด้านการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดสภาพสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 10 คน ครูประจำชั้นอนุบาล จำนวน 49 คน และผู้ปกครองเด็กอนุบาล จำนวน 390 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจ ผลวิจัย พบว่า (1) ครูชั้นอนุบาลส่วนใหญ่ใช้แนวการจัดประสบการณ์ของสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ร่วมกับหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540

มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้หลักสูตรโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมีการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพของเด็กและสภาพของท้องถิ่น (2) โรงเรียนส่วนใหญ่มีการวางแผนจัดการเรียนการสอนโดยกำหนดนโยบาย จัดทำแผน ปฏิบัติงาน และมีการจัดสรรงบประมาณ ครูผู้สอนเตรียมการสอนโดย จัดทำแผนการสอน สื่อการสอนที่ใช้ คือ สื่อประเภทของจริงและรูปภาพ มีการจัดมุมหนังสือไว้ในห้องเรียน ครูวัดและประเมิน พัฒนาการเด็กโดยการสังเกตพฤติกรรม (3) โรงเรียนมีการสนับสนุนการเรียนการสอน และพัฒนา บุคลากร โดยจัดครูเข้าสอนพิจารณาจากวุฒิทางศึกษา การพัฒนาบุคลากรโดยให้เข้ารับการอบรมสัมมนา มีการนิเทศการสอนภายในแบบไม่เป็นทางการโดยการสังเกตการสอนและ ผู้บริหารเป็นผู้นิเทศการสอน มีการจัดบริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการสอน มีการจัด สภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้เป็นเอกเทศ มีการอำนวยความสะดวกและจัดบริการอาหารว่าง และอาหารกลางวัน และมีการสนับสนุนจากภายนอกโรงเรียนโดยผู้ปกครอง (4) ปัญหาที่พบ ได้แก่ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตร ขาดแคลนงบประมาณในการจัดการเรียน การสอน บุคลากรไม่เพียงพอ การนิเทศการสอนที่ไม่ต่อเนื่องและไม่เป็นระบบ และเครื่องเล่น สนามไม่เป็นสัดส่วนและไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก

วรรัตน์ ทรัพย์อ้อม (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการให้การศึกษา ด้านโภชนาการสำหรับผู้ปกครองเด็กวัยอนุบาลที่มีน้ำหนักเกินเกณฑ์มาตรฐานโดยใช้โมดูลปลาทุ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อภาวะน้ำหนักเกิน ด้านอาหารและสารอาหารสำหรับเด็ก วัยอนุบาลที่มีภาวะโภชนาการเกิน และด้านการป้องกันและแก้ไขภาวะโภชนาการเกินในเด็ก วัยอนุบาล กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองเด็กอนุบาลชั้นปีที่ 1-2 ของโรงเรียนอนุบาลขอนแก่น จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดความรู้เรื่องโภชนาการสำหรับเด็กวัยอนุบาล ที่มีน้ำหนักเกินเกณฑ์มาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า หลังการเข้าร่วมกระบวนการฯ ผู้ปกครองมี คะแนนความรู้เรื่องโภชนาการสำหรับเด็กวัยอนุบาลที่มีน้ำหนักเกินเกณฑ์มาตรฐาน สูงกว่าก่อน การเข้าร่วมกระบวนการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Farnsworth และ Dunoskovic (ม.ป.ป.) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการจัด กิจกรรมการเรียนรู้อาการบริโภคศึกษาสำหรับโรงเรียนอนุบาล - ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 2 - 3 จำนวนทั้งสิ้น 430 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 215 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 215 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบเบื้องต้น สำหรับความเข้าใจเศรษฐศาสตร์ ผลการวิจัย พบว่า ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความ เข้าใจเศรษฐศาสตร์ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อาการบริโภคศึกษาของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ .001 ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่า โปรแกรม

การบริโภคศึกษาที่จัดทำบรรลุตฤประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ หลักสูตรที่ออกแบบครอบคลุมและเหมาะสมสำหรับโรงเรียนอนุบาล – ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โปรแกรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การบริโภคศึกษาสำหรับครูมีความเหมาะสม และ วีดีโอให้ความรู้แนวความคิดการบริโภคศึกษาสำหรับใช้ฝึกอบรมครู

Borzekowski และ Robinson (2001) ทำการศึกษา เรื่อง ผลกระทบของโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีต่อความพึงพอใจอาหารของเด็กวัยอนุบาล เพื่อทดสอบว่า โฆษณาอาหารทางโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจอาหารของเด็กวัยอนุบาลอย่างไร กลุ่มตัวอย่างเด็กชายจำนวน 39 คน อายุเฉลี่ย 4 ปี แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คน และกลุ่มควบคุม 19 คน โดยกำหนดให้กลุ่มทดลองดูวิดีโอที่มีโฆษณาอาหาร ในขณะที่กลุ่มควบคุมดูวิดีโอเดียวกันที่ไม่มีโฆษณาอาหาร และหลังจากดูวิดีโอให้เด็กทั้ง 2 กลุ่มเลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมือนกัน 2 ชนิด โดยผลิตภัณฑ์ที่ 1 ปรากฏอยู่ในโฆษณา อีกผลิตภัณฑ์ไม่ได้โฆษณา พบว่า กลุ่มทดลองเลือกอาหารที่ชอบตามโฆษณามากกว่ากลุ่มควบคุม ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่า การไม่ได้รับการส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้ให้กับครู ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณส่งผลต่อการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กปฐมวัย และเด็กวัยอนุบาลเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อพฤติกรรมบริโภคนิยม

Bloom และคณะ (2004) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การประเมินผลองค์ประกอบของโปรแกรมโภชนาการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลแอฟริกันอเมริกา เพื่อศึกษาการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริโภคผัก ผลไม้ กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอนุบาลโรงเรียนอนุบาลแอฟริกันอเมริกา และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมโภชนาการศึกษา ผลการศึกษา พบว่า โปรแกรมโภชนาการศึกษาสามารถเพิ่มความรู้ให้แก่เด็กได้ในระดับสูง

Obeng (2009) ได้ทำการศึกษา เรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านโภชนาการในเด็กวัยอนุบาล เพื่อศึกษาว่า ครูอนุบาลมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมโภชนาการสำหรับเด็กวัยอนุบาลในตารางกิจกรรมประจำวันหรือไม่ อย่างไรและทำไม กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูอนุบาลจำนวน 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ครูอนุบาลมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมโภชนาการในตารางกิจกรรมประจำวัน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมในเรื่องอาหารปลอดภัยมากที่สุด รองลงมา คือ การส่งเสริมการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อตนเอง การประกอบอาหาร น้อยที่สุด คือ สุขนิสัยในการรับประทานอาหาร คิดเป็นร้อยละ 33.0, 27.0, 23.0 และ 17.0 ตามลำดับ วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมดังกล่าว เพื่อให้รู้จักการป้องกันโรค มารยาทบนโต๊ะอาหาร การใช้อุปกรณ์การรับประทานอาหารได้อย่างเหมาะสม ความหลากหลายของอาหาร และความสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพที่สมบูรณ์ การให้ความรู้เรื่องสุขภาพด้านโภชนาการอย่างเหมาะสมตามวัยสำหรับเด็กวัยอนุบาล สามารถสร้างเสริม

พัฒนาการด้านสุขภาพให้กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการกิจกรรมโภชนาการที่หลายหลากในชั้นเรียนช่วยให้ครูสามารถสอนให้เด็กรู้จัก การเลือกอาหาร ประเภทของอาหารที่มีประโยชน์ต่อตนเอง และสุขนิสัยในการรับประทานอาหาร

Carida (2011) ได้ทำการศึกษา เรื่อง นิสัย พฤติกรรม และการบริหารจัดการ ผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีศึกษาในประเทศไทย เพื่อศึกษาใน 2 ประเด็น ได้แก่ นิสัย พฤติกรรมการบริหารโภชนาการปัจจุบันของนักเรียน และการซื้อ การบริหารจัดการ ผลิตภัณฑ์ สินค้า กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 107 คน ผลการวิจัย พบว่า ด้านนิสัยและพฤติกรรมการบริโภค เด็กนักเรียนมีนิสัยการบริโภคที่เกินความจำเป็นและบริโภคเพื่อสนองต่อความต้องการของตนเอง พฤติกรรมการเลือกใช้สินค้าตามสื่อโฆษณาและตามกระแสนิยม เด็กส่วนใหญ่ตระหนักรู้เกี่ยวกับการบริโภคที่ยั่งยืนและการนำสิ่งของกลับมาใช้ซ้ำ โดยเลือกซื้อสินค้าที่มีฉลากรักษ์สิ่งแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการ เด็กส่วนใหญ่มีการเก็บออม ดูแลรักษาข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัว แต่ไม่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมเกี่ยวกับการนำเศษวัสดุมาแปรรูป และไม่ได้รับการฝึกปฏิบัติการบริโภคที่ยั่งยืนในกิจวัตรประจำวัน

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น พบว่า การที่ครูไม่ได้รับการส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้ ทำให้ครูขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์ ส่งผลต่อคุณภาพของเด็กวัยอนุบาล และปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน ส่งผลต่อการบริหารจัดการ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการดำเนินงานสถานศึกษาควรให้ความรู้และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งส่งผลดีต่อเด็ก เด็กวัยอนุบาลเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อพฤติกรรมบริโภคนิยม ดังนั้นควรมีการส่งเสริม และฝึกฝนให้เด็กโดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน และจัดกิจกรรมพิเศษเพิ่มเติมนอกเหนือจากการจัดประสบการณ์ในชั้นเรียน